

پیوند ناگسستی غدیر و مهدویت^۱

بحث غدیر و خطبه آن یکی از تعالیم اسلامی ماست. خطبه غدیر سخنرانی پیامبر گرامی اسلام(ص) در حجةالوداع است. پیامبر گرامی اسلام(ص) در سال دهم هجری قمری همراهان خود را که به گفته تاریخ بیشتر از ۱۲۰ هزار نفر بودند در محل غدیر خم جمع کرد تا طبق بیان قرآن کریم و آیه ۶۷ سوره مائده «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ» جانشینی و امامت امام علی(ع) را بر اساس دستور خداوند به مردم ابلاغ کند. پیامبر(ص) در محل غدیر خم، خطبه غدیر را به عنوان یک سخنرانی مهم و سرنوشت‌ساز برای مسلمانان و جوامع اسلامی ایراد کرد. در خطبه غدیر به موضوعات و نکات مهمی همانند حمد و ثنای خداوند متعال، اعلام ولایت و امامت امام علی(ع)، شاخصه‌های امام علی(ع)، اعلام ولایت و امامت دوازده امام معصوم(ع)، شاخصه‌های امام مهدی(عج)، دوستان و دشمنان امام علی(ع)، مسئله بیعت با امام علی(ع) و مسائل مربوط به حج و... اشاره شده است. خطبه غدیر با حمد و ثنای خداوند متعال آغاز می‌شود، سپس مسئله امامت امام علی(ع) و فرزندانش را مطرح کرده و با معرفی امامت به پایان می‌رسد. در واقع به نحوی بیشترین حجم خطبه غدیر در زمینه معرفی امام علی(ع) به عنوان نخستین امام و معرفی امام مهدی(عج) به عنوان آخرین امام و شاخصه‌ها و اوصاف آن حضرت است.

مهدویت در غدیر

پیامبر اسلام(ص) در خطبه غدیر به موضوع آخرین امام و مهدویت توجه خاصی داشته و در سه فراز این خطبه به وجود مبارک حضرت مهدی(عج) اشاره کرده است. در فراز اول فرموده است:

«مَعَاثِرَ النَّاسِ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ النَّورِ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وَجُوهًا فَنَرُدُّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا... مَعَاثِرَ النَّاسِ، النَّورُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَسْلُوكٌ فِي ثَمِّ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، ثُمَّ فِي النَّسْلِ مِنْهُ إِلَى الْقَائِمِ الْمَهْدِيِّ، الَّذِي يَأْخُذُ بِحَقِّ اللَّهِ وَ بَكُلِّ حَقِّ هُوَ لَنَا» در این قسمت، پیامبر(ص) به صراحت جریان نور را علاوه بر خود، در امیرالمؤمنین(ع) و امامان از نسل ایشان تا مهدی موعود(عج) جاری و ساری دانسته و آن بزرگوار را گیرنده تمام حق الله و حق اهل‌بیت(ع) که به آن‌ها ظلم شده، معرفی می‌کند.

نخستین نکته‌ای که پیامبر اکرم(ص) در خطبه غدیر درباره حضرت مهدی(عج) گوشزد می‌کند، این است که مهدی(عج) از ما و از خانواده نبوت و امامت است. «مَعَاثِرَ النَّاسِ آتَى نَبِيٍّ وَ عَلِيٍّ وَصِيٍّ أَلَا إِنَّ خَاتَمَ الْأَيْمَةِ مِنَّا الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ» یعنی ای مردم! به‌درستی من نبی و علی وصی من است. بدانید آخرین امام از ما، مهدی قائم(عج) است. پیامبر گرامی اسلام(ص) در بخش‌های دیگر خطبه غدیر شاخصه‌های امام مهدی(عج) را با استفاده از لفظ هشداردهنده آلا به معنای هان و آگاه باشید، به مردم اطلاع داده است. واژه آلا زمانی به کار می‌رود که گوینده می‌خواهد به افرادی هشدار بدهد و آن‌ها را درباره موضوعی آگاه کند. پیامبر اکرم(ص) در آغاز این بخش، بار دیگر روند پیوسته نبوت و امامت را مطرح کرده و یادآور می‌شود سررشته این نظم، در دست علی(ع) است و پایان‌بخش این روند، حضرت مهدی(عج) خواهد بود: «مَعَاثِرَ النَّاسِ، أَلَا وَ آتَى رَسُولٌ وَ عَلِيٌّ الْإِمَامُ وَ الْوَصِيُّ مِنْ بَعْدِي... أَلَا إِنَّ خَاتَمَ الْأَيْمَةِ مِنَّا الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ». پس از آن، ۲۱ ویژگی اساسی و مهم آن امام را ترسیم کرده است. «أَلَا إِنَّ خَاتَمَ الْأَيْمَةِ مِنَّا الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ» آگاه باشید! همانا آخرین امام، قائم مهدی از ماست. پیامبر(ص) با بیان جمله بالا فرمودند امام مهدی(عج) از نسل من است. همه گروه‌های اسلامی، شیعیان و اهل سنت همه بر سر این موضوع اتفاق نظر دارند که امام مهدی(عج) از فرزندان حضرت زهرا(س) و امام علی(ع) است.

^۱ . حجت‌الاسلام دکتر حسین الهی‌نژاد، مدیر پژوهشکده مهدویت و آینده‌پژوهی؛ <https://www.qudsonline.ir/news>

اوصاف امام زمان(عج) در خطبه غدیر

در ادامه این خطبه پیامبر(ص) فرمود: «أَلَا إِنَّهُ الظَّاهِرُ عَلَى الدِّينِ» هان! او بر تمامی ادیان چیره خواهد بود. یعنی امام مهدی(عج) دین اسلام را رواج می‌دهد. خداوند در همین راستا در آیه ۳۳ سوره توبه و آیه ۹ سوره صف می‌فرماید: هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَ دِينَ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ، یعنی او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد، تا آن را بر همه آیین‌ها غالب کند، هر چند مشرکان کراهت داشته باشند. همچنین در روایتی چنین آمده: غالبیت اسلام بر سایر ادیان در زمان ظهور امام زمان(عج) تحقق پیدا می‌کند

پیامبر(ص) در ادامه خطبه غدیر شاخصه‌های امام مهدی(عج) را یکی یکی بیان کرده و می‌فرماید: «أَلَا إِنَّهُ الْمُنتَقِمُ مِنَ الظَّالِمِينَ» یعنی هشدار که اوست انتقام‌گیرنده از ستمکاران. «أَلَا إِنَّهُ فَاتِحُ الْحُصُونِ وَ هَادِمُهَا» هشدار که اوست فاتح دژها و منهدم‌کننده آن‌ها. این یعنی امام مهدی(عج) همه مرزهای جغرافیایی را فتح می‌کند و دشمنان و کشورهایی را که در مقابل حرکت الهی‌اش می‌ایستند، از بین می‌برد و این به حکومت جهانی امام زمان(عج) اشاره دارد

در ادامه خطبه غدیر آمده است: «أَلَا إِنَّهُ غَالِبُ كُلِّ قَبِيلَةٍ مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ وَ هَادِيهَا» هشدار که اوست چیره بر تمامی قبایل مشرکان و راهنمایان آنان. «أَلَا إِنَّهُ الْمُدْرِكُ بِكُلِّ ثَارٍ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ» هشدار که او خونخواه تمام اولیای خداست. «أَلَا إِنَّهُ النَّاصِرُ لِدِينِ اللَّهِ» آگاه باشید که اوست یاور دین خدا. «أَلَا إِنَّهُ الْعَرَّافُ مِنْ بَحْرِ عَمِيقٍ» هشدار که از دریایی ژرف پیمانه‌هایی افزون گیرد. این امر به این معناست که امام زمان(عج) از دریای عمیق علم الهی بهره‌های زیادی گرفته است. «أَلَا إِنَّهُ يَسِمُ كُلَّ ذِي فَضْلٍ بِفَضْلِهِ وَ كُلَّ ذِي جَهْلٍ بِجَهْلِهِ» هشدار که او پس از تشکیل حکومت جهانی به هر ارزشمندی به اندازه ارزش او و به هر نادان و بی‌ارزشی به اندازه نادانی‌اش نیکی کند. «أَلَا إِنَّهُ خَيْرُ اللَّهِ وَ مُخْتَارُهُ» هشدار که او انتخاب شده و برگزیده خداوند است. «أَلَا إِنَّهُ وَارِثُ كُلِّ عِلْمٍ وَ الْمَحِيطُ بِكُلِّ فَهْمٍ» هشدار که او وارث دانش‌ها و حاکم بر ادراک‌هاست. «أَلَا إِنَّهُ الْأَمْبَرُ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ الْمَشِيدُ لِأَمْرِ آيَاتِهِ» هان! بدانید که او از سوی پروردگارش سخن می‌گوید و آیات و نشانه‌های او را بر پا کند. «أَلَا إِنَّهُ الرَّشِيدُ السَّيِّدُ» بدانید همانا اوست بالیده و استوار. «أَلَا إِنَّهُ الْمُفَوِّضُ إِلَيْهِ» بیدار باشید، هم اوست که اختیار امور جهانیان و آیین آنان به او واگذار شده است. «أَلَا إِنَّهُ قَدْ بَشَّرَ بِهِ مَنْ سَلَفَ مِنَ الْقُرُونِ بَيْنَ يَدَيْهِ» آگاه باشید که تمامی گذشتگان ظهور او را پیشگویی کرده و بشارت داده‌اند. علاوه بر این موارد، اوصاف دیگری نیز در این خطبه برای مهدی موعود(عج) ذکر شده است

ذکر و اهمیت دادن به مهدویت در خطبه غدیر نشان از دیرینگی مهدویت دارد. این خطبه بیان می‌کند مهدویت از صدر اسلام مطرح بوده است. برخی افراد شبهه ایجاد می‌کنند که مهدویت موضوع جدیدی است و عقبه تاریخی ندارد، اما با مرور خطبه غدیر متوجه می‌شویم مهدویت دیرینه است. خطبه غدیر بیان یک واقعه تاریخی صرف نیست بلکه امامت را مطرح کرده است. این خطبه از امامت امام علی(ع) تا آینده‌های دور را مورد توجه قرار داده و با مضامین بلندش نه تنها به بحث امامت، بلکه به بحث مهدویت هم پرداخته است و کسی که می‌خواهد مهدویت را خوب بشناسد، باید خطبه غدیر را مرور کند. به بیان دیگر، خطبه غدیر بر اساس اعتقادات مسلمانان به‌خصوص شیعه بیان می‌کند بین اولین و آخرین امام رابطه وسیعی وجود دارد. یعنی غدیر به مهدویت متصل است و مهدویت به غدیر اتصال دارد. در واقع رابطه غدیر و مهدویت، یک رابطه دو سویه است؛ غدیر مهدویت را بیان می‌کند و مهدویت توجیه‌گر غدیر است